

TOSEN KIRKESTED, BRØNNØY KOMMUNE, NORDLAND

Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022

Nina Kjølseth Jernæs og Iver Schonhowd

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Tosen kirkested, Brønnøy kommune, Nordland Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 147	Publiseringsdato 12.12.2022
	Prosjektnummer 1022278-01	Sider 11
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Nina Kjølseth Jernæs og Iver Schonhowd	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-294-3	Oppdragsstidspunkt / periode utført Sept-okt 2022
	Forsidebilde Detalj fra altertavlen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.	

Prosjektleder Nina Kjølseth Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) Iver Schonhowd
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewsen

Oppdragsgiver / finansiert av Riksantikvaren

Sammendrag Som ledd i de nasjonale oppgavene tildelt fra Klima- og miljødepartementet gjennomfører NIKU i samarbeid med Riksantikvaren tilstandsregistrering av kunst og inventar i norske kirker årlig. I 2022 gikk turen til Helgelandskysten i Nordland. Det ble gjennomført en tilstandsregistrering av kunst og inventar i Tosen kirkested i september, 2022. Altertavlen og prekestolen fra 1789, samt lysekrone (1798) og lysestaker (trolig fra 1600-tallet) var i god stand og fikk TG 1.
Abstract In collaboration with The Directorate for Cultural Heritage, NIKU carries out condition registration of art and furnishings in Norwegian churches annually. This is a part of the national tasks assigned by the Ministry of Climate and the Environment. In 2022, the trip went to the coastal area of Helgeland in Nordland County. A condition assessment of art, inventory and interior was carried out in Tosen chapel in September 2022. The registered items were in good condition and got TG 1.

Emneord kirkekunst, kirkeinventar, tilstandsregistrering, konservering
Keywords Religious art, church inventory, condition assessment, conservation

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewsen

Innholdsfortegnelse

1	Prosjektopplysninger	7
2	Bakgrunn for tilstandsregistreringene	7
3	Sammendrag av tilstandsregistreringen i Tosen kirkested i 2022.....	7
3.1	Kunst/inventar med tilstandsgrad 1	8
4	Ytterligere anbefalinger	8
5	Kilder	8
6	Fotografier september 2022	9

1 Prosjektopplysninger

Kirke:	Kulturminne ID 85657-1, Tosen kirkested, Brønnøy kommune, Nordland
Kirketype:	Kapellet har langplan, bygget i tre og er oppført i 1734.
Vernestatus:	Automatisk listeført
Klimaregistrering:	Nei
Bruksfrekvens:	Minimalt i bruk
Oppvarming:	Varmes opp ved bruk, panelovner langs langveggene.
Belysning:	Elektrisk belysning
Befaring:	26.09.2022
Registratorer:	Nina Kjølse Jernæs og Iver Schonhowd, NIKU
Rapport:	12.12.2022
Foto:	Nina Kjølse Jernæs og Henrik Smith, RA
Prosjekt:	Tilstandsregistrering av kunst og inventar i kirker 2022.

2 Bakgrunn for tilstandsregistreringene

Tilstandsregistreringene er gjennomført i samarbeid med Riksantikvaren, og med nasjonale midler fra Klima- og miljødepartementet. Formålet er å vurdere og registrere tilstanden på veggfast og flyttbar kunst og inventar. Tilstandsregistreringen vil fungere som et grunnlagsdokument for videre planlegging av vedlikehold, sikring og konservering av kunst og inventar i kirkene.

Tilstanden ble undersøkt i hovedsak visuelt og registrert på stedet. De viktigste dataene som blir registrert er følgende:

- Objekttype (altertavle, prekestol, veggdekor osv.).
- Objektbeskrivelse (gjenstandens utforming, f.eks. dekor og farger, og størrelse).
- Gjenstandsmateriale (hovedmaterialene som gjenstanden består av).
- Tilstandsgrad (Tilstandsgraden registreres med tallverdier fra TG 0 – 3, hvor TG 0 betyr god tilstand, ingen tiltak nødvendig, TG 1 stabil tilstand (gjenstanden kan ha noen skader, men ingen aktivitet i skadene) overvåking anbefales, TG 2 noe skadeutvikling registrert, overvåking/behandling anbefales og TG 3 dårlig tilstand med betydelig skadeutvikling registrert og behandling nødvendig). TG 9 benyttes dersom man ikke har anledning til å utføre tilstrekkelig undersøkelse, for eksempel på grunn av plassering.
- Tilstandsbeskrivelse (en forklaring av tallverdiene).
- Bevaringsgrad (Hvor mye av gjenstanden som er opprinnelig, og eventuelle nyere overmalinger, mangler ved gjenstanden, avdekkinger osv.).
- Skadeårsak (tørkeskader, lyspåvirkning osv.) dersom kjent.
- Tiltakstype (f.eks. overvåking, behandling mm. Vurderes først og fremst ut fra tilstandsgrad og i en viss grad bevaringsgrad og verdi).

Dataene fra registreringene legges inn i Riksantikvarens datasystem, Askeladden, mens denne rapporten er et sammendrag av registreringene som er utført.

3 Sammendrag av tilstandsregistreringen i Tosen kirkested i 2022

Tosen kapell skal være flyttet tre ganger, og det kom til nåværende plassering på Lande i 1888-89. Til tross for dette har få endringer blitt utført på altertavlen, mens prekestolen er overmalt i senere tid. Kapellet er lite og bruksfrekvensen sjelden, men likevel huser kapellet fine inventarstykker som altertavlen, prekestol, lysestake og lysekroner. Alle registrerte gjenstander og inventarstykker hadde god tilstand (TG1).

3.1 Kunst/inventar med tilstandsgrad 1

Objekt: Altertavlen er tredelt med motivene Nattverden, Korsfestelsen og seirende Kristus øverst. Det er skriftfelt på mot nord predella med datering 1789. Altertavlen er skåret i tre og bemalt med oljemaling. Mål: B: 255, H: 250, D: 24 cm. *Tilstandsvurdering:* Noen deler, spesielt øverst, mangler på figurene. Det er store områder med malingsutfall som følger farger, årsak kan være maleteknikk og vask/renhold. I lyse områder følger malingsutfallet vedretningen. Det er stedvis noen få oppskallinger med løs maling. Slitt, men stabil tilstand. Slitasje spesielt på bakgrunnen for korsfestelsesscenen. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Prekestolen med seks sider har blomsterdekor i hvert felt, og utskårede puttiansikter øverst og nederst. Innerste felt mot syd har skriftfelt med datering 1789. Mål, prekestolkurv: H: 110 på kurv, der hvert felt er 40 cm i bredde. Underside løkkuppel: H: 60 cm. Prekestolen står i overgangen mellom skip og kor på søndre side. *Bevaringsgrad:* Feltene er avdekket og omramming er oppmalt. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Seks-armet lysekroner i messing med innskrift 1798. Mål: H: 40 cm, Diam.: 43 cm. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: To lysestaker i messing, antagelig fra 1600-tallet. Disse står på alterbordet. Mål: H: 19 cm, D: 13 cm. *Bevaringsgrad:* Sekundært fylt med gips i sokkelen. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

4 Ytterligere anbefalinger

I kapittel 3 gis det anbefalinger for hva som trengs av konservering for å bevare kirkens kunst og interiør. Arbeidet som anbefales utført, krever spesialkompetanse i de aller fleste tilfeller. Det vises derfor til en kartlegging som KA Kirkenes arbeidsgiverorganisasjon, har gjort i 2022. Her beskrives norske kirkers unike samling av kunst, bruksgjenstander og liturgiske gjenstander, som krever egnet kompetanse og erfaring innen arbeid med lignende materiale. Eksempler på dette er malerikonserverator for arbeid med bemalte gjenstander og kunst, gjørtler med erfaring innen reparasjon av kulturhistorisk viktige gjenstander av messing og bronse og sølvsmed med kompetanse på kirkesølv.

Rapporten som omfatter kartlegging av blant annet nødvendig kompetanse for å konservere/restaurere/reparere gjenstander som finnes i norske kirker, er tilgjengelig her: «Kirkens særskilte verdier. Kartlegging av omfang, tilstand og kritisk kompetanse (2022)»: https://www.ka.no/_service/300851/download/id/719741/name/Kirkenes+s%C3%A6rskilte+verdier+KA+rapport+2022+-+web.pdf

Det er viktig at alt av eldre kirkeinteriør og liturgiske gjenstander registreres i Kirkebyggdatabasen. Dersom dette ikke er gjort, anbefales det å registrere kulturhistoriske gjenstander med tekst og bilder i databasen. Informasjon om enkeltgjenstander i denne rapporten kan brukes som utgangspunkt for beskrivelse

Det anbefales at det utarbeides en plan for beredskap og en verdbergingsplan for enkeltgjenstander dersom dette ikke er gjort.

5 Kilder

Kirkesøk, Kirkebygdatabasen og Riksantikvarens arkiv.

6 Fotografier september 2022

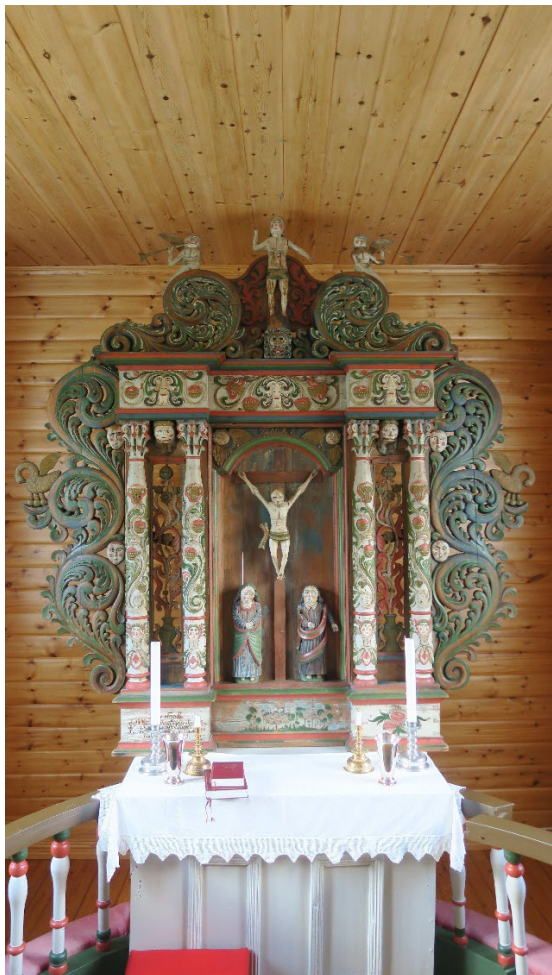

Foto 1: Helopptak av altertavlen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 2: Prekestolen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 3: Seks-armet lysekroner i messing med innskrift 1798. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 4: To lysestaker i messing. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 147

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00